

УДК 325.458

Ускова Л.В., к.е.н.,
Коваль О.О., аспірант,
Несен Т.М., аспірант

Черкаський державний технологічний університет

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ТА ПРИКЛАДНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В работе рассмотрено современное состояние лесопромышленного комплекса Украины и определены приоритетные направления его инновационного развития на основе фундаментальных и прикладных исследований, которые обеспечивают создание стойких условий функционирования лесного хозяйства в целом.

Ключевые слова: *лесохозяйственная деятельность, инновационное развитие, разработка, направления, стратегические задачи.*

In the article the current state of timber industry complex of Ukraine is examined and priority areas for its innovative development based on fundamental and applied research, which provide the arrangement of persistent conditions of forestry functioning in general, are identified.

Key words: *forestry activities, innovative development, design, directions, strategic tasks.*

Вступ. Лісогосподарська діяльність займає особливе місце в структурі промисловості країни, тому що підвищує рівень забезпечення населення лісовою продукцією за рахунок збільшення обсягів лісових насаджень, покращення екологічного стану, реалізації стратегічних задач.

В умовах трансформаційних змін в країні обговорюються проблеми інвестиційного забезпечення розвитку окремих секторів національної економіки, що обумовлено необхідністю модернізації техніко-технологічної бази промислового виробництва, зокрема лісопромислового; розбудови виробничої та невиробничої інфраструктури; впровадження перспективних форм активізації інноваційної діяльності; використання передового досвіду інформаційного забезпечення суспільного відтворення [2, с. 101–102].

Розвиток лісогосподарської діяльності залежить від результатів реалізованих проектів та напрямків інноваційного розвитку лісогосподарської діяльності, котрі орієнтовані на зростання лісоресурсного потенціалу та впровадження новітніх технологій деревообробки, що й обумовило актуальність дослідження даної проблематики.

Аналіз останніх досліджень. У наукових працях українських дослідників: С.А. Генсірука, Я.В. Ковалю, Ю.Ю. Туниці та І.М. Синякевича розглянуто теоретичні та методичні основи економіки лісового господарства. Крім цього, здійснили оцінку стану та визначили необхідні передумови підвищення ефективності охорони, відтворення і використання лісоресурсного потенціалу такі науковці, як Бондар В.С., Борщевський П.П., Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І, Дяченко Я.Я., Коваль Я.В., Новаковський Л.Я., Паламарчук О.М., Строчинський А.А., Трегобчук В.М., Туркевич І.В., Хвесик М.А. та багато інших вчених.

Метою роботи є визначення пріоритетних напрямків інноваційного розвитку лісогосподарської діяльності в Україні та окреслення її стратегічних задач.

Виклад основного матеріалу. Лісовий комплекс є інтегрованою системою лісозаготівельної, деревообробної, фанерної, меблевої, целюлозно-паперової та лісохімічної підгалузей і лісового машинобудування, і він є одним із стратегічних секторів національної економіки.

Лісові ресурси посідають одне з важливих місць у ресурсній базі економіки України. Лісові ресурси України обмежені і забезпечують власні потреби лише на 20–25 %. Ліси України розміщені нерівномірно. Найбільш лісистими областями є Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Житомирська, Волинська і Чернівецька.

Загальна площа лісового фонду України становить близько 10 млн. гектарів, в т.ч. покрита лісом – 8,6 млн. га. Лісистість країни досягла лише 15,6 %, що значно менше, ніж лісистість більшості розвинених країн світу (Угорщина – 18 %, Франція – 27,8 %, Румунія – 28,1 %, Польща – 28,7 %, Німеччина – 29 %, США – 32,7 %, Болгарія – 34,4 %) [5, с. 81–83].

Варто зазначити, що в 2011 р. в Україні було заготовлено 17,5 млн. м. куб. ліквідної деревини. Однією з проблем іноземних інвесторів на шляху створення виробничих потужностей в Україні є доступ до лісогосподарської продукції в необхідній кількості, що впливає на їх інвестиційну орієнтацію в Україну. Тому, негативне сальдо торговельного балансу целюлозно-паперової галузі в 2011 р. становило 760 млн. дол. США.

Україна має вагомий потенціал в лісозаготівельній діяльності, тотожний Польщі, проте остання заготовляє в 2 рази більше деревини. Україна заготовляє приблизно 50 % щорічного приросту деревини, а європейські країни – 70 % у зв'язку з недостатньою інтенсивністю використання лісових ресурсів в Україні [1, с. 198–199].

Тому, для створення оптимальних умов функціонування ЛПК необхідні фундаментальні та прикладні дослідження в цій сфері, котрі сприятимуть інноваційно-інвестиційному розвитку лісового сектора (рис. 1).

Слід зазначити важливі напрямки в сфері лісового господарства:

- розробка екологічно безпечних систем ведення лісового господарства і лісокористування, вимог до технологічного оснащення, сучасних технологій і технічних засобів охорони, захисту, виявлення вогнищ займання, пожежогасіння, відтворення лісів та засадження територій;

- розробка методів отримання швидкорослих і високопродуктивних лісових порід із відповідними властивостями на основі біотехнології, методів лісової генетики й селекції.

У сфері забезпечення інноваційного розвитку целюлозно-паперового виробництва:

- розробка ресурсо- та енергозберігаючих технологічних процесів виробництва целюлози, паперу, картону і переробки макулатури;

- створення нового асортименту конкурентоспроможних видів паперу і картону відповідно до найкращих існуючих технологій;

- створення нових пакувальних матеріалів загальнотехнічного й спеціального призначення;

- розробка та освоєння виробництва нових видів паперу і картону з екологічно безпечними покриттями на основі вітчизняних хімічних допоміжних засобів;

- розробка перспективних технологій виробництва технічних, санітарно-гігієнічних паперів і композиційних матеріалів;

- розробка технологій переробки побічних продуктів і вторинних продуктів лісохімії [3, с. 711; 8].

За своїм напрямом «лісохімія» передбачає такі пріоритети наукових розробок:

1) розробка конкурентоспроможних біопродуктів на основі деревини й іншої рослинної біомаси;

2) підготовка альтернативної сировини для виробництва хімічних продуктів шляхом комплексної хіміко-біологічної переробки деревини, іншої рослинної лісової сировини та реалізація концепції біопереробних заводів;

3) отримання спеціальних хімікатів і нових поколінь композитів на основі компонентів деревини, іншої рослинної сировини і біомаси.

В напрямку розвитку лісопромислового комплексу України планується формування ефективної інноваційної системи у цій сфері, що включає збалансовану структуру наукових організацій, розроблені механізми державного і приватного фінансування, венчурні фонди й інші інститути залучення інвестицій в наукове дослідження. Для отримання запланованих наукових результатів необхідно забезпечити достатнє фінансування за рахунок коштів державного бюджету найважливіших науково-технічних проектів у сфері лісопромислового комплексу на довгострокову перспективу.

Для оптимального вирішення завдань у сфері практичного дослідження науково-технічного потенціалу лісової промисловості й реалізації стратегічних завдань, які розроблені науковцями-практиками, необхідно створити об'єднання наукових організацій, що знаходяться в державній власності з відповідним науковим та кадровим потенціалом, які й допоможуть реалізувати потенційні плани [7].

Слід зазначити, що чинне законодавство не передбачає можливості довгострокових відносин з інвестором у плані постачання сировини, тому Україна практично не в змозі залучати інвестиції в деревообробну та целюлозно-паперову галузі, на відміну від Центрально-Східної Європи. Це і є вагомою перешкодою на шляху мобілізації інвестицій у лісогосподарську діяльність України.

Проте, зміна законодавства України в сфері лісового господарства допоможе залучити більш ніж 2 млрд. доларів США протягом наступних 3–5 років, тому що Україна має налагоджені відносини з п'ятьма великими міжнародними компаніями, котрі налаштовані на інвестування в національну деревообробну галузь від 100 млн. до 1 млрд. доларів США і спроможні ввести в експлуатацію сучасні методи виробництва. Тому, реалізація пріоритетних напрямків інноваційного розвитку залежить від реформ у секторі лісового господарства, а саме: від підвищення ефективності управління лісами, розширення механізмів продажу необробленої деревини, а також вдосконалення нормативно-правової бази лісокористування [5, с. 83; 4].

На сьогодні практично усі великі проекти, які об'єднують лісове господарство, лісозаготівлі, деревообробку, виробництво деревних плит і фанери, целюлози, паперу і картону, вироблення теплової та електричної енергії з деревних відходів і т.д., спрямовані на лісопромисловий комплекс. Формування сучасних інноваційних підприємств спрямоване на випуск конкурентоспроможної продукції з високою доданою вартістю на базі лісокористування з мінімальним впливом на довкілля і з використанням сучасних існуючих інноваційних технологій.

Рис. 1. Пріоритетні напрямки інноваційного розвитку лісогосподарської діяльності в Україні

Уряд визначив чотири пріоритетні сфери, які впливають на підвищення ВВП та економіки в цілому, виводять її на якісно новий рівень. Це аграрний комплекс, будівництво, енергозбереження та розвиток ключових підприємств машинобудування. Проте лісовому господарству належить останнє місце в реалізації трьох основних пріоритетів, а саме:

1) доведення лісистості України до оптимальної (створити ліси на площі 70 тис. га. Для досягнення оптимальної лісистості України (20 %) необхідно створити понад 2 млн. га нових лісів, використовуючи досвід Євросоюзу щодо створення лісів на приватних землях);

2) протидія нелегальному ринку деревини (розширення і поглиблення взаємодії з громадськістю, природоохоронними та правоохоронними органами, і підвищення статусу лісової охорони);

3) ефективність роботи лісової галузі (оптимізувати використання всіх ресурсів. В Україні заготовляють близько 57–60 % від щорічного приросту деревної маси, а в Європі цей показник досягає 80–90 %).

Тому, реалізація оптимальних інвестиційних проектів і реформ дозволить істотно збільшити обсяги лісокористування й переробки заготовленої деревини, що стане одним із пріоритетних напрямків виведення лісового комплексу на міжнародний рівень. На сьогодні досвід роботи у рамках пріоритетних проектів дозволить активізувати інвестиційну та інноваційну діяльність в лісовому бізнесі (розвиток дерев'яного житлового будівництва) [6, с. 268].

Дотримуючись реалізованих пріоритетних напрямків інноваційного розвитку лісогосподарської діяльності, можна буде вирішити стратегічні завдання розвитку лісового комплексу України. Таким чином, перед ученими, фахівцями й інженерами цієї сфери діяльності стоять такі стратегічні задачі:

- багатопільове використання лісових ресурсів та їх стійке управління;
- відновлення доступності і використання біомаси для продуктів та енергії;
- розвиток інтелектуальних і ефективних технологічних процесів виробництва;
- розвиток інноваційних продуктів для зміни ринків і потреб споживача;
- створення ефективної інноваційної системи і поглиблення наукової основи;
- створення систем навчання і тренінгу;
- поліпшення зв'язків з громадськими і політичними організаціями.

Слід зазначити, що сировина лісового комплексу має відновлюваний характер (поновлювані ресурси), тому є унікальна можливість перетворення його в один із найпотужніших секторів економіки України.

Висновки. Лісопромисловий комплекс – це реальний сектор економіки України, який має потужний матеріально-технічний і кадровий потенціал, котрий дає очікуваний результат. Він послідовно виконує своє основне завдання – примноження лісових багатств країни (протягом останніх п'яти років обсяги створення нових лісів перевищують обсяги вирубки майже в півтора рази).

Тому, закріпити напрацьовані показники розвитку цього сектора економіки, зберегти трудовий потенціал, забезпечити умови для подальшого розвитку галузі можливо шляхом застосування фундаментальних та прикладних досліджень, що забезпечить інноваційний розвиток лісогосподарської діяльності в Україні в умовах трансформаційних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асист О.А. Передумови формування деревообробного кластера на території західного регіону України / О.А. Асист // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.7. – С. 197–206.
2. Дайнека А.М. Еволюція сталого розвитку лісового господарства та її економіко-правове забезпечення на міжнародному і регіональному рівні / А.М. Дайнека // Регіональна економіка. – 2008. – № 1. – С. 99–105.
3. Эколого-экономическое обоснование хозяйственных решений / Б.М. Данилишин, М.А. Хвесик, Е.В. Хлобыстов, Л.Б. Шостак // Социально-экономический потенциал устойчивого развития / под ред. проф. Л.Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007. – С. 709–732.
4. Лісовий кодекс України // ВВР, 1994. – № 17, зі змінами, внесеними згідно з законами / ВВР, 2009. – № 45. – ст. 684 від 02.12.2010.
5. Огільська А.Г. Статистика лісового господарства у контексті міжнародних процесів сталого управління лісами / А.Г. Огільська // Статистика України. – 2009. – № 4. – С. 81–84.
6. Савченко І.А. Проблеми правового регулювання лесного сектора України / І.А. Савченко // Вісник ЛГУВД імені Е.О. Дідоренка (спеціальний випуск). Частина 1. – 2010. – № 3. – С. 262–269.
7. Синякевич І.М. Державна підтримка лісового господарства в країнах Європейського Союзу. Якою вона має бути в Україні? / І.М. Синякевич // Деревообробник. – 2001. – № 12.
8. Johnson. Small Countries Facing the Technological Revolution / Johnson; edited by Ch. Freeman, B.A. Lundvall. – L.: Pinter Publishers, 1988. – P. 279.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2012.